

Bronnen

Abstract

In deze zoekhulp vind je informatie over waar je relevante bronnen voor je (herkomst)onderzoek kan vinden en hoe je deze kritisch moet benaderen.

Kritische omgang met bronnen

Bij het onderzoek naar de herkomst van voorwerpen uit koloniale contexten zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- Landen van herkomst en lokale gemeenschappen hebben vaak belangrijke kennis en deskundigheid over de geschiedenis van objecten.
- De archieven en bibliotheken waarin bronnen terecht zijn gekomen zijn soms gevormd in een koloniale context. Dit heeft invloed op welke informatie en niet bewaard is gebleven.

In koloniale bronnen komt vaak verhullend taalgebruik voor. Zo wordt er soms geschreven dat voorwerpen werden 'gevonden' of 'meegenomen', terwijl het in de praktijk om onrechtmatige toe-eigening ging. Ook werd er vaak op denigrerende of paternalistische toon geschreven over personen in de gekoloniseerde gebieden. In ieder geval zijn koloniale bronnen doorgaans geschreven vanuit een perspectief dat koloniale overheersing rechtvaardigt. Het gevaar bestaat dat je toenmalige machtsverhoudingen reproduceert als je deze bronnen niet kritisch tegemoet treedt. Wees je daarom bewust van de toon in dit soort bronnen en houd er rekening mee in je eigen onderzoek. Zo heeft het historisch taalgebruik in de bronnen contextualisering nodig. Hierbij hoort een onderkennings van het koloniale perspectief van deze bronnen. Ook is het belangrijk om gemeenschappen van herkomst zo vroeg mogelijk in het onderzoek te betrekken.

De publicatie [Woorden doen ertoe](#) van het Wereldmuseum geeft tips over de omgang met koloniale termen.

Zoektermen

Bij herkomstonderzoek naar koloniale collecties moet je andere zoektermen gebruiken dan de huidige woorden die we nu gebruiken. Dit geldt onder meer voor plaatsnamen: deze zijn vaak veranderd na de onafhankelijkheid. Zo werd Batavia [Jakarta](#) en Leopoldville werd [Kinshasa](#). Wanneer plaatsnamen gelijk bleven was de spelling in de koloniale periode vaak anders dan nu ([Soerabaja/Surabaya](#) en [Tjirebon/Cirebon](#)).

Ook voor voorwerpen werden andere termen gebruikt dan in het Nederlands van nu. Als voorbeeld: een baadje noemen we tegenwoordig een jasje. In Nederlands-Indië werden ook Nederlandse termen gebruikt die uit het Indonesisch waren afgeleid, zoals rampokken en rampassen als synoniem voor plunderen. Niet-Nederlandse namen werden op verschillende manieren gespeld, ook in de koloniale tijd. Van Nederlanders werd vaak alleen de achternaam en initialen vermeld. Probeer daarom altijd te achterhalen welke namen en termen vroeger gebruikt werden en zoek met verschillende varianten in de zoeksystemen.

Waar kan je bronnen vinden?

Persoonlijke archieven en egodocumenten

Voor herkomstonderzoek naar objecten uit koloniale contexten in Nederland zijn persoonlijke archieven van betrokken Nederlandse actoren vaak van cruciaal belang. Het gaat daarbij onder meer om dagboeken, memoires en correspondentie. Ook zijn in persoonlijke archieven kopieën van rapporten en verslagen te vinden die beroepshalve zijn gemaakt. Dit is belangrijk omdat aanzienlijke delen van koloniale overheidsarchieven niet bewaard zijn gebleven.

Dergelijke particuliere collecties zijn te vinden in talloze lokale en regionale archieven in Nederland, dikwijls in de laatste woonplaats van de personen die het betreft. Het is daarom raadzaam om de zoektocht te beginnen bij [archieven.nl](#) waar de collecties van veel archiefinstellingen zijn te vinden. Veel Nederlanders die actief waren in het koloniale bestuur, leger of wetenschap brachten hun persoonlijke archief onder bij het [Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde \(KITLV\)](#). Deze archieven maken tegenwoordig deel uit van de [Universitaire Bibliotheek Leiden](#). Soms zijn er nog archiefstukken in particulier bezit, bij families, organisaties of bedrijven.

Het Nationaal Archief in Den Haag heeft een handige [zoekhulp voor het doen van onderzoek naar families en genealogie](#). Bij het Nationaal Archief zijn ook de personeelsdossiers (stamboeken) van koloniale ambtenaren, militairen en marinepersoneel digitaal doorzoekbaar. Door middel van deze bronnen is terug te vinden wanneer en waar iemand gestationeerd was en voor welke daden zij eretekens en onderscheidingen ontvingen.

Archieven van instellingen en overheden

Belangrijk zijn de instellingen die het object in beheer hebben gehad, zoals musea en handelaren in kunst en etnografica. Van verschillende instellingen vind je op deze website een zoekhulp. Archieven van een aantal (voormalige) museumcollecties en -instellingen zijn ondergebracht in landelijke, provinciale of gemeentelijke archieven. Houd er rekening mee dat er naast dit gedeponeerde archief vaak ook nog archiefmateriaal in de instelling zelf wordt bewaard.

Wat betreft overheidsarchieven zijn met name de archieven van het Ministerie van Koloniën, de Ministeries van Oorlog en Marine en het Ministerie van Binnenlandse Zaken van belang. Deze zijn ondergebracht in het Nationaal Archief in Den Haag. Ook grote delen van het archief van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) liggen daar, met onder meer persoonlijke archieven van bewindhebbers en lokale administraties van factorijen. Belangrijke delen van deze archieven zijn inmiddels gedigitaliseerd. Het Nationaal Archief in Den Haag biedt [diverse zoekhulpen](#) om wegwijs te raken in deze archieven. De onderzoeksgids [De koloniale staat 1854-1942](#) bevat uitgebreide informatie en instructies over de archieven met betrekking tot Nederlandse koloniën en de betrokken ambtelijke diensten.

Kranten

In de koloniale tijd werd veel meer vermeld in de kranten dan tegenwoordig. Zo zijn er uitgebreide verslagen te vinden van militaire acties en werden overplaatsingen van militairen en koloniale ambtenaren aangekondigd via de krant. Ook schenkingen van voorwerpen aan musea en andere instellingen werden vaak vermeld.

Een belangrijke bron voor herkomstonderzoek is de website [www.delpher.nl](#). Hierin zijn historische Nederlandse kranten, boeken, tijdschriften en radiobulletins digitaal

doorzoekbaar. Ook Nederlandstalige kranten uit de voormalige koloniën zijn erin opgenomen, met daarin informatie over personen, scheepspassagiers en specifieke gebeurtenissen. Het Drents Archief heeft een video gemaakt met tips voor het zoeken in [Delpher](#).

Boeken en tijdschriften

Nederlandse boeken en tijdschriften uit de koloniale tijd bevatten vaak uitgebreide reisrapportages en verslagen van allerhande gebeurtenissen. Deze publicaties zijn daarmee een rijke bron voor herkomstonderzoek, zij het door een koloniaal gekleurde bril. Daarnaast zijn er catalogi van tentoonstellingen en andere publicaties waarin voorwerpen voorkomen. Veel van deze publicaties zijn inmiddels gedigitaliseerd. Ze zijn doorzoekbaar via onder meer de volgende websites:

- [Delpher](#)
- [Digital Collections van de Universiteit Leiden](#)
- [Google Books](#)

Beeldmateriaal, kaarten en plattegronden

Foto's kunnen een beeld geven van hoe objecten werden gebruikt in de gebieden van herkomst. Ook kunnen ze informatie bevatten over vindplaatsen, opgravingen, museumopstellingen of huisinterieurs aan de hand waarvan objecten kunnen worden geïdentificeerd. Ook ander beeldmateriaal, zoals tekeningen en schilderijen, kan daarbij van nut zijn.

De omvangrijkste beeldbanken met materiaal over de door Europeanen gekoloniseerde gebieden zijn die van de [Universitaire Bibliotheek Leiden](#), het [Wereldmuseum](#) en daarnaast de beeldcollecties van het [Nationale Archief](#) en [Rijksmuseum](#). Het [Nationale Fotomuseum](#) bezit de fotocollectie van het [Wereldmuseum in Rotterdam](#).

Kaarten en plattegronden uit de koloniale tijd kunnen helpen om de plaats van herkomst te lokaliseren. Deze zijn te vinden in de collecties van het [Nationale Archief](#) en de [Universitaire Bibliotheek Leiden](#).

Gemeenschappen in de gebieden van herkomst

Informatie over de geschiedenis van het voorwerp is vrijwel altijd te vinden in het gebied van herkomst. Het gaat daarbij om zowel schriftelijke en mondelinge bronnen als om informatie over de functie en betekenis van het voorwerp. Dergelijke informatie is belangrijk om de herkomst van een object en de omstandigheden waaronder het in Europese handen kwam te begrijpen.

Deskundigen in Nederland en landen van herkomst

Soms is informatie over een voorwerp niet opgeschreven. Deskundigen, zowel in Nederland als in de landen van herkomst zijn dan een belangrijke bron van informatie. Dit betreft (oud-)museummedewerkers en wetenschappelijke deskundigen, maar ook handelaren, verzamelaars, ambachtslieden en kunstenaars. In gemeenschappen is vaak nog kennis aanwezig over hoe voorwerpen werden vervaardigd en gebruikt.

Archieven buiten Nederland

Een leidend principe in de archiefwereld is dat archieven worden bewaard waar ze gevormd zijn. Om die reden zijn er vele archieven die verband hebben met de Nederlandse koloniale

collecties aanwezig in de voormalige koloniën. Archiefinstanties die zulk materiaal bevatten zijn bijvoorbeeld het [Nationaal Archief Suriname](#), [Arsip Nasional Republik Indonesia](#), [National Archives of Sri Lanka](#) en [Nationaal Archief Curaçao](#). Voor diverse archieven in Indonesië is de portal [JIKN](#) beschikbaar.

Een voorbeeld is het archief van het [Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen](#) dat zich bij het Arsip Nasional in Jakarta bevindt, de stad waar deze instelling gevestigd was. Toch zijn er ook vele archiefstukken over het Bataviaasch Genootschap in Nederland te vinden, bijvoorbeeld in archieven van personen die met het genootschap te maken hebben gehad.

Verzamelaars en organisaties kunnen in meerdere Europese landen actief geweest zijn en relevante informatie kan zich ook in andere Europese landen bevinden. Voor Duitsland is deze informatie te vinden via de portals [Proveana](#), [Archivführer zur deutschen Kolonialgeschichte](#) en de database [Sammlungsgut aus Kolonialen Kontexten](#). De Franse portal [AGORHA](#) bevat informatie over verzamelaars, handelaren en collecties op het gebied van de archeologie en kunstgeschiedenis, waaronder ook Aziatische kunst.

Related Aids

- [Onderzoeken](#)
- [Selecteren en afbakenen](#)
- [Verslagleggen](#)
- [Universitaire Bibliotheken Leiden](#)
- [Universitaire collecties](#)

first edited by Wiebe Reints as original_author on 2024-04-25

last edited by Wiebe Reints as original_author on 2025-12-12